

הרבנית שרון רימון פרשת במדבר

העם והשכינה במדבר

שמו של כל חומש הוא כשם הפרשה הראשונה בחומש. שם הפרשה נקבע על פי אחת המילים הראשונות בפרשה. לכאורה, השם הוא אקראי וחסר משמעות. האם שמו של ספר במדבר מעיד על תוכנו?

גם בלי לעיין לעומק בספר במדבר, ברור שהספר עוסק "במדבר" - בתקופת שהותם של בני ישראל במדבר. מה בא ספר במדבר ללמדנו על תקופת המדבר?

מבנה הספר

מבנה הספר יכול ללמד רעיון המובע בו (עיינו במקביל בטבלה המופיעה בסוף המאמר, בשלושת הטורים הימניים).

אפשר לחלק את הספר לשני חלקים, על פי המיקום הגיאוגרפי של האירועים המתוארים בו: פרקים א'-י' מתרחשים במדבר סיני, ואילו פרקים י"א-ל"ו מתארים את המסעות במדבר.

חלוקה כזו נראית לכאורה טכנית וחסרת משמעות, אך אם נעיין היטב נראה את המשמעות שלה. החלק הראשון עוסק בהכנות לקראת המסע: מפקד העם, סידור המחנות, תפקידי הלויים בנשיאת המשכן, החצוצרות והנסיעה על פי הענן. החלק השני עוסק כבר במסע עצמו.

חלוקה זו מבהירה **שעיקר תוכנו של ספר במדבר הוא תיאור הנסיעה במדבר**, אולם היא גם מעוררת שאלה: באמצע החלק הראשון מופיעים פרקים ז'-ט', שלכאורה אינם שייכים אליו. פרקים אלו עוסקים בחנוכת המזבח, בהעלאת הנרות במנורה ובפסח. אם ספר במדבר בא לתאר את המסע במדבר, מדוע דברים אלו הוזכרו בו?

המקום המתבקש לאזכור חנוכת המזבח והעלאת הנרות הוא, לכאורה, בספר שמות או ויקרא. חנוכת המשכן מתוארת גם בסוף ספר שמות (פרק מ'), וגם בספר ויקרא (פרקים ח'-ט'). מדוע משאירה התורה את סיפור חנוכת המזבח דווקא לספר במדבר?

שאלה זו מחריפה כאשר שמים לב לתאריכים של האירועים המתוארים בספר במדבר: הספר פותח בתיאור של מפקד שנערך "באחד לחודש השני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים", כלומר: ב-א' באייר בשנה השנייה. לאחר המפקד, פתאום חוזרים אחורה, לחודש ניסן, ומתארים את חנוכת המזבח, העלאת הנרות, הקדשת הלויים והפסח. פרק י' שוב חוזר אל חודש אייר:

"ויהי בשנה השנית בחודש השני בעשרים בחודש נעלה הענן מעל משכן העדות ויסעו בני ישראל למסעייהם..."

פרק י', אם כן, הוא המשכם של פרקים א'-ו', גם מבחינה כרונולוגית וגם מבחינה תוכנית. מדוע הוכנסו לפניו פרקים ז'-ט', שלכאורה אינם מתאימים לתוכנו של ספר במדבר ואף מבחינה כרונולוגית הם אינם במקומם?

כנראה שההבנה הפשוטה של ספר במדבר כספר המתאר את מסעות בני ישראל איננה מספקת. הפרקים ה"חריגים" יכולים להוות רמז לפן נוסף המצוי בספר במדבר.

ספר במדבר - המשכו של ספר שמות!

נעיין בתיאור חנוכת המשכן בספר שמות:

וְיִהי בַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּשֵׁנָה הַשְּׁנִיָּת בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַיּוֹם הַמִּשְׁכָּן: וַיָּקָם מֹשֶׁה אֶת הַמִּשְׁכָּן וַיִּתֵּן אֶת אֲדָנָיו וַיִּשֶׂם אֶת קַרְשָׁיו וַיִּתֵּן אֶת בְּרִיחָיו וַיָּקָם אֶת עַמּוּדָיו... וַיָּקָם אֶת הַחֹצֵר סָבִיב לַמִּשְׁכָּן וְלַמִּזְבֵּחַ וַיִּתֵּן אֶת מִסְךְ שַׁעַר הַחֹצֵר וַיְכַל מֹשֶׁה אֶת הַמְּלָאכָה: וַיְכַסּוּ הָעֵנָן אֶת אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּכְבֹּד ה' מְלֵא אֶת הַמִּשְׁכָּן: וְלֹא יָכַל מֹשֶׁה לְבֹא אֶל אֹהֶל מוֹעֵד כִּי שָׁכַן עָלָיו הָעֵנָן וַיִּכְבֹּד ה' מְלֵא אֶת הַמִּשְׁכָּן: וּבַהֲעֵלֹת הָעֵנָן מֵעַל הַמִּשְׁכָּן יִסְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכָל מַסְעֵיהֶם: וְאִם לֹא יֵעֲלֶה הָעֵנָן וְלֹא יִסְעוּ עַד יוֹם הָעֲלֹתוֹ: כִּי עֵנַן ה' עַל הַמִּשְׁכָּן יוֹמָם וְאִשׁ תִּהְיֶה לִּילָה בּוֹ לְעֵינֵי כָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּכָל מַסְעֵיהֶם.

(שמות מ', יז-לח)

ספר שמות מסתיים בתיאור זה, של הקמת המשכן על ידי משה. לאחר הקמת המשכן הענן שוכן על המשכן, כביטוי להשראת שכינת ה' במשכן. פסוקים לו-לח מתארים את הקשר שבין נסיעת מחנה ישראל לבין מצבו של הענן: כאשר הענן שוכן על המשכן הם חונים, וכאשר הענן עולה מעל המשכן הם נוסעים.

כאן מסתיים ספר שמות; מהו המשך הסיפור? הפסוקים האחרונים של שמות תיארו את המסע על פי הענן. תיאור זה מורחב בפרק ט' של ספר במדבר:

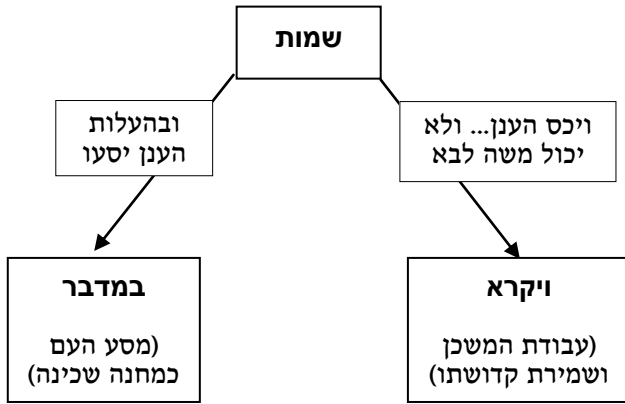
וּבַיּוֹם הַקָּיָם אֶת הַמִּשְׁכָּן כְּסֵה הָעֵנָן אֶת הַמִּשְׁכָּן לְאֹהֶל הָעֲדֹת וּבְעָרֵב יִהְיֶה עַל הַמִּשְׁכָּן כְּמֵרָאָה אִשׁ עַד בֹּקֶר: כִּן יִהְיֶה תְּמִיד הָעֵנָן יְכַסֵּנוּ וּמֵרָאָה אִשׁ לַיְלָה: וּלְפִי הָעֲלֹת הָעֵנָן מֵעַל הָאֹהֶל וְאַחֲרָי כִן יִסְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל: וּבַמִּקּוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכֹּן שָׁם הָעֵנָן שָׁם יִחַנו בְנֵי יִשְׂרָאֵל: עַל פִּי ה' יִסְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל פִּי ה' יִחַנו כָּל יְמֵי אֲשֶׁר יִשְׁכֹּן הָעֵנָן עַל הַמִּשְׁכָּן יִחַנו:

(במדבר ט', טו-יח)

ספר במדבר כולו, כפי שראינו, מתאר את מסעות בני ישראל במדבר, אשר כולם היו על פי הענן. **אם כן, ספר במדבר ממשיך את ספר שמות!**

לאור מסקנה זו, מחריפה שאלת הסדר של ספר במדבר: לכאורה, הספר היה צריך להתחיל בפרק ט', הממשיך את ספר שמות! ניתן להבין שפרקים א'-ד', המתארים את המפקד ואת סדר המחנה, מהווים חלק מההכנות לקראת המסע, אך מדוע לאחר מכן מתארת התורה את חנוכת הנשיאים, שהתרחשה קודם לכן? מדוע חנוכת הנשיאים לא תוארה כבר בסוף ספר שמות?

על פי הענן אינה רק סימן חיצוני, אלא ביטוי למהו הרבה יותר משמעותי: הקשר בין העם לבין השכינה שבמשכן. ספר במדבר מתאר את מקומו של המשכן בתוך מחנה ישראל. ספר במדבר מתאר כיצד מתנהל מחנה ישראל כמחנה שהשכינה שורה במשכן שבתוכו¹.

הקשר שבין העם לשכינה

נעיין בכמה נושאים בספר במדבר, ונראה כיצד מתאר הספר את הקשר שבין העם לשכינה:

א. המפקד וסדר המחנה

ספר במדבר פותח במפקד בני ישראל:

שאו את ראש כל עדת בני ישראל למשפחתם לבית אבתם במספר שמות כל זכר לגלגלתם: מן עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא בישראל תפקדו אתם לצבאתם אתה ואהרן.
(במדבר א', ב-ג)

מהי מטרת המפקד?

במפקד זה לא מונים רק את הכמות הכללית של האנשים יוצאי הצבא, אלא מונים את האנשים "למשפחותם לבית אבותם במספר שמות כל זכר לגולגלותם". פסוק זה חוזר על עצמו **14 פעמים** בפרק א'.

חזרה זו מדגישה שמטרת המפקד איננה רק לדעת את המניין הכולל. כל אדם ואדם נמנה בשמו, אחר כך בדקו לאיזה בית אב הוא משתייך, אחר כך בחנו לאיזו משפחה מתייחס בית האב, ולבסוף - בני איזה שבט הוא.

כלומר: מטרת המפקד איננה ידיעת המספר הכולל, וגם לא מספרם של אנשי כל שבט. המטרה היא ייחוס כל אדם, לצורך סידור האנשים על פי שבטיהם. ספר במדבר, המתאר את העם שבתוכו השכינה, פותח דווקא במפקד המפרט את כל האנשים. יש כאן דגש על העם המורכב מהאנשים הפרטיים.

לאחר מפקד כזה, המסדר את האנשים לפי שבטים, ניתן לעבור לשלב הבא, המתואר בפרק ב':

דברינו מעוררים שאלה נוספת: אם ספר במדבר הוא המשכו של ספר שמות, מה מקומו של ספר ויקרא?

ספר ויקרא - אף הוא המשכו של ספר שמות!

אמנם שלושת הפסוקים האחרונים של ספר שמות עסקו בנסיעה על פי הענן, אך הפסוקים הקודמים להם עסקו בעניין נוסף הקשור לענן:

ויכס הענן את אהל מועד וכבוד ה' מלא את המשכן: ולא יכל משה לבוא אל אהל מועד פי שכן עליו הענן וכבוד ה' מלא את המשכן:
(שמות מ', לד-לה)

לפי פס' לד-לה, כבוד ה' מלא את המשכן ואפילו משה לא יכול היה להיכנס אליו. מה הפיתרון לכך? תשובה לשאלה זו לא ניתנת בספר שמות, אלא בתחילת ספר ויקרא:

ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר: דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אדם פי יקריב מקם קרבן לה'...
(ויקרא א', ב-א)

ומסביר הרשב"ם:

ויקרא אל משה - לפי שכתוב למעלה בסוף הספר "ולא יכול משה לבוא אל אהל מועד וגו'", לכך קראהו הקדוש מתוך אהל מועד.

לפי דברי הרשב"ם, משה לא יכול היה להיכנס אל המשכן בגלל השכינה השורה עליו, כמתואר בסוף שמות, ולכן הוא עמד בחוץ וה' דיבר אליו מתוך המשכן. לדעת הרמב"ן, לעומת זאת, משה לא יכול היה להיכנס אל המשכן בגלל השראת השכינה, אך לאחר שה' קרא לו הוא היה יכול להיכנס.

כך או כך, ברור שגם ספר ויקרא הוא המשכו של ספר שמות. ספר שמות מסתיים בהקמת המשכן ובהשראת השכינה בו, ולהשראת השכינה הזו יש שתי משמעויות: האחד - עוצמת הקדושה במשכן, שאיננה מאפשרת להיכנס אליו ומחייבת עבודה מיוחדת ע"י אנשים מיוחדים (הכוהנים); והשני - השכינה שבמשכן, הנראית בדמות הענן, אינה מנותקת מהעם אלא קשורה אליו ומשפיעה עליו. היא המדריכה את ישראל במסעיהם.

שני ההיבטים האלה של שכינת ה' במשכן באים לידי ביטוי בשני ספרים שונים:

ספר ויקרא מתמקד בהשראת השכינה במשכן, בקדושה שבמשכן עצמו, הגדולה עד כדי כך שאי-אפשר להיכנס אל המשכן בגלל עוצמתה. ספר ויקרא מתאר את עבודת המשכן, את הכוהנים העובדים במשכן, את תפקידיהם ואת הציוויים המיוחדים להם, וכן עניינים נוספים של קדושה. בספר ויקרא הכוהנים הם עובדי המשכן, ולעם אין אפשרות להתקרב אל הקודש. ספר ויקרא נקרא בפי חז"ל "תורת כוהנים", ושם זה מתאר היטב את מהותו.

ספר במדבר עוסק בהיבט השני של השכינה שבמשכן: השראת השכינה בעם ומסע העם על פי השכינה. הנסיעה

1 על פי שיעור של רמי ינאי; ע' חכם, דעת מקרא, סוף ספר שמות.

חנוכת המזבח - קרבנות הנשיאים

פרק ז' עוסק בחנוכת המזבח ע"י הנשיאים. פתחנו בשאלה על מיקומו של פרק זה, התמוה הן מבחינה כרונולוגית והן מבחינת הקשרו. מבחינה כרונולוגית, אירועי הפרק התרחשו בחודש ניסן, לפני המפקד הפותח את ספר במדבר, וגם מבחינה תוכנית אין קשר בין פרק זה לבין תיאור המסעות במדבר.

לאחר הדברים שאמרנו, נוכל להבין את מיקומו של הפרק.

חנוכת המשכן מתוארת בשלושה מקומות: בספר שמות (פרק מ') מתוארת הקמת המשכן ע"י משה, בספר ויקרא (פרקים ח'-ט') מתוארים ימי המילואים שבהם הכשירו את הכוהנים לעבודתם במשכן, ובספר במדבר מתוארת חנוכת המזבח ע"י הקרבנות שהקריבו הנשיאים. מדוע התיאור פוצל על פני שלושה ספרים, ולא נכתב כתיאור אחד מסודר?

על פי ההסבר שנתנו עד כה, ניתן להשיב גם על שאלה זו. בספר ויקרא, שהוא "תורת כהנים", מתאים לתאר את ימי המילואים מן ההיבט של הכוהנים. בספר במדבר, המתאר את היחס שבין העם למשכן, מתאים לתאר את חלקו של העם בחנוכת המשכן: הנשיאים, נציגי כל השבטים, מתנדבים מרצונם להביא קרבנות כדי להשתתף בשמחה של חנוכת המשכן.

החלום ושברו

אם כן, כפי שביארנו, ספר במדבר עוסק בתקופת המדבר, במסעות ישראל במדבר, תוך מתן דגש לאופי מחנה ישראל במדבר. הספר מתאר את היחס שבין העם לבין המשכן, את התארגנות המחנה סביב למשכן ואת התנהלות המחנה על פי השכינה שבתוכו. ספר במדבר, למעשה, מתאר את ההתמודדות של העם עם ההליכה במדבר על פי ה'.

התמודדות זו איננה פשוטה. התייחסנו עד כה לפרקים א'-י', המתארים את התארגנות המחנה סביב המשכן לקראת המסע. בפרק י' מתחיל המסע הראשון. הוא פותח בהרגשה מאוד מרוממת, של הליכה על פי ה', ומשה אומר ליתרו: "נוסעים אנחנו אל המקום אשר אמר ה' אותנו אתן לכם". סוף סוף, עם ישראל מתחיל ללכת אל היעד הנכסף - לארץ ישראל. מכאן, היו הם אמורים להגיע אל גבול הארץ, להיכנס אליה, ובכך היה מסתיים ספר במדבר.

העיכובים

אולם מייד עם תחילת המסע, מגיעה הנפילה הראשונה:

וַיְהִי הָעֵם כַּמְתְּאֲנָנִים רַע בְּאֲזִי ה'... (במדבר י"א, א)

מפרק י"א ואילך מתוארים חטאים ותלונות של בני ישראל, אשר גרמו לעיכובים בדרך אל הארץ. חטאים אלה ועונשיהם מתוארים בפרקים י"א-י"ז: המתאוננים, המתאוים, חטא מרים, המרגלים, המעפילים, המקושש וקרח ועדתו.

אִישׁ עַל דָּגְלוֹ בְּאֵתֶת לְבֵית אֲבֹתָם יִחַנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִנְּגֵד סָבִיב לְאַהֲלֵ מוֹעֵד יִחַנוּ.

לאחר שייחסו כל אחד למשפחתו ולשבטו, אפשר לסדר את העם לפי שבטים, ולקבוע את סדר המחנה. מטרת המפקד בפרק א' הייתה גם לצורך סידור המחנות, ובפרק ב' מתואר מיקומו של כל שבט, כאשר כל המחנה כולו מסודר סביב המשכן.

סידור מחנה ישראל איננו סידור אקראי, אלא זהו סידור בעל משמעות. מיקומו של המשכן הוא במרכז המחנה, כך שכל חיי המחנה סובבים סביבו, וכל אחד מן השבטים נמצא במרחק שווה מן המשכן.

לכל שבט היה דגל - מפה ועליה ציור המסמל את השבט. לפי המדרש², ארבעת הציורים היו כארבע הדמויות במרכבה שראה יחזקאל: אריה, אדם, שור ונשר. מחנה ישראל סודר בארבעה דגלים, כנגד ארבע החיות שבמרכבת השכינה.

מהי המשמעות של עובדה זו? מחנה ישראל מהווה מרכבה לשכינה. כאשר השכינה בשמיים, הכרובים והאופנים הם המרכבה. כאשר השכינה בארץ כסא ה' הוא הכרובים והמשכן, וכל מחנה ישראל הוא המרכבה³.

אם כל מחנה ישראל הוא מרכבה לשכינה, אזי יש משמעות רבה להתנהלותו של מחנה זה. יש משמעות למעשי האנשים ולרמה הרוחנית שלהם. ספר במדבר מתאר תחילה את סדר המחנה הזה, ולאחר מכן את התנהלותו.

מבחינה כרונולוגית, פרקים ז'-ט' קודמים למפקד, אך ספר במדבר פותח דווקא במפקד ובסידור המחנות! ייתכן שהדבר נובע מהעיקרון שביארנו. המפקד מתאר את העם, העומד במרכזו של ספר במדבר, וסדר המחנה מעיד על אופי ההליכה במדבר: המשכן הוא מרכז המחנה, ומחנה ישראל הוא מרכבה לשכינה.

המיוחד בספר במדבר הוא השילוב של התיאור האנושי של העם עם האידיאה הגדולה של המשכן ושל שכינת ה'. מחנה ישראל במדבר הוא מחנה אנושי שבתוכו שורה השכינה, וספר במדבר פותח בתיאור המחנה המיוחד הזה⁴.

2 פסיקתא זוטרתא במדבר, דף פ"א עמ' ב; במדבר רבה פרשה ב'; אבן-עזרא לבמדבר ב', ב.

3 על רעיון זה ראה בהרחבה במאמרו של הרב יונתן גרוסקמן, "מה טובו אהלך יעקב - על ארגון מרכבת השכינה", בבית המדרש הוירטואלי: <http://www.etzion.org.il/vbm/archive/9-parsha/39bemidbar.rtf>

4 מפאת קוצר היריעה דילגנו על פרקים ג'-ד' העוסקים בלויים, ועל פרקים ה'-ו' בהם מופיע קובץ מצוות. גם בפרקים אלה בא לידי ביטוי הרעיון של הקשר בין העם לבין המשכן והשכינה שבתוכו. הלויים הם נציגי ישראל בעבודת המשכן, והמצוות שבפרקים ה'-ו' הן מצוות בהן בולטת ההשפעה ההדדית בין המחנה לבין המשכן והכוהנים שבמרכז.

השנה הארבעים

פרק כ' פותח את התקופה החדשה, בה הסתיימו הנדודים במדבר ובני ישראל מתחילים להתקרב אל הארץ המובטחת:

וַיָּבֹאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל הָעֵדָה מְדַבְּרִים בְּחֵדָשׁ הָרָאוּשׁוֹן
וַיֵּשֶׁב הָעָם בְּקִדְשׁ וַתִּמָּת שָׁם מֵרִים... (במדבר כ', א)

בתאריך שבפסוק זה מצויין רק החודש - חודש ניסן, אך לא השנה. מסביר זאת האבן-עזרא:

בחדש הראשון - בשנת הארבעים. והנה אין בתורה כלל שום מעשה או נבואה, רק בשנה הראשונה ובשנת הארבעים.

לדברי האבן-עזרא, פרק כ' פותח תקופה חדשה - השנה הארבעים. האבן-עזרא אינו מסתפק באמירה זו, אלא מגלה לנו פרט נוסף, משמעותי ביותר להבנת ספר במדבר: התורה לא סיפרה דבר על שאירע בין השנה השנייה לבין השנה הארבעים. כל הסיפורים שבספר במדבר אירעו או בשנה השנייה או בשנה הארבעים. כל החטאים המוזכרים בפרקים י"א-י"ז אירעו בשנה השנייה, ומפרק כ' והלאה מתוארים אירועי השנה הארבעים. כל 38 השנים שבאמצע, השנים הארוכות בהן הסתובבו ישראל במדבר, אינן מתוארות כלל.

לפי פרוש זה, ניתן להציע מבנה נוסף לספר ויקרא⁵:

פרקים א'-ט' - השנה השנייה.

פרקים כ'-ל"ו - השנה הארבעים.

ספר במדבר עוסק בהליכה לקראת ארץ ישראל. בשנה השנייה מתוארות ההכנות לקראת המסע, ותחילת המסע - שהיה אמור להסתיים מייד. אולם החטאים גרמו לעיכוב. הנדודים במדבר ארבעים שנה אינם עיקר עניינו של הספר, לכן הספר מדלג עליהם ומתאר רק את ההתחלה - ההכנות למסע, ואת הסוף - ההכנות לקראת הכניסה לארץ, שנערכו בשנה הארבעים: מסעות וכיבושים בעבר הירדן המזרחי, הכנות לקראת חלוקת הנחלות ומינוי יהושע (ראה בפרוט בטבלה).

באופן בסיסי, זה היה צריך להיות תוכנו של ספר במדבר: פרקים א'-י', ואח"כ פרקים כ'-ל"ו.

אולם ספר במדבר אינו מתאר רק את האידיאה של ההליכה על פי ה' לקראת הכניסה לארץ, אלא גם את ההתמודדות של העם, הכוללת כשלונות ועיכובים. לכן, ניתן להציע מבנה נוסף לספר⁶:

מדוע התרחשה הנפילה הזו? בני ישראל התחילו את המסע בצפייה גדולה, באווירה מרוממת וברמה רוחנית גבוהה כל כך. מדוע נכשלו?

ספר במדבר מתאר חיים של עם. הוא איננו מתאר אידיאה שמיימת, אלא את התמודדות העם עם האידיאל הגדול של מחנה הנוסע על פי ה', מחנה שהשכינה בתוכו. במבחן המציאות היומיומית, הליכה זו איננה פשוטה: המדבר איננו מקום מחיה נוח. אין מים, אין צמחייה, מזג האוויר קשה, ואף חיי הנדודים אינם קלים: אין מקום מגורים קבוע, וכל הזמן עוברים ממקום למקום.

אפילו ההליכה על פי ה', שנראית כאידיאלית, איננה פשוטה הלכה למעשה, כפי שמתאר הספורנו, בפרושו לפרק ט':

"על פי ה' יסעו בני ישראל ועל פי ה' יחגו" - סיפר זכותן של ישראל על לכתם אחריו במדבר: ראשונה שהיו חונים במקום אשר ישכן שם הענן, אף על פי שהיה מקום תהו ילל ושימון:

"ושמרו בני ישראל את משמרת ה'" - סיפר שנית, שהיו ממתנינים את המתנתו זמן ארוך, אף על פי שהיה המקום רע מאד, ולא יסעו לתור להם מקום לחנותם טוב ממנו:....

"ויש אשר יהיה הענן מערב עד בקר" - סיפר רביעית, שהיתה חניית הענן לפעמים זמן בלתי משוער, באופן שהיה לילה בלבד, שהוא זמן בלתי מוכן ומספיק לצרכי חניה ולצרכי המסע.

הספורנו מסביר שהאריכות והפירוט בפסוקים שבפרק ט', המתארים את ההליכה על פי הענן, באים להראות את הקשיים הרבים שהיו לישראל בהליכה על פי הענן. הם לא יכלו להחליט בעצמם היכן נוח להם לחנות, הם לא ידעו מתי יסעו וכמה זמן ילכו, וכאשר חנו - לא ידעו כמה זמן יתמשך החניה: האם יפרקו את המזוודות, או ישארו הכל ארוז לקראת ההליכה הבאה? חוסר הוודאות דורש רמה גבוהה מאד של ביטחון בה', שלא פשוט לעמוד בה.

גם המן, שהתורה מתארת אותו כאוכל נסי נפלא, היה ניסיון לא-קל: בכל יום גומרים את כל האוכל, אי אפשר לשמור כלום למחר, וצריכים לבטוח בה' שמחר יהיה אוכל.

ספר במדבר, המתאר את ההתמודדות של העם עם ההליכה במדבר על פי ה', מתאר גם את הקשיים של העם ואת התלונות והחטאים שנבעו מקשיים אלו.

הדרישה מהעם להיות מחנה קדוש, שהשכינה ראויה לשכון בתוכו, הגבירה את עוצמת הכשלונות: כאשר ה' מתהלך בקרב המחנה, כל מעידה היא הרבה יותר משמעותית, והעונש עליה הרבה יותר חמור. בעקבות הכשלונות, ישראל לא נכנסו מייד לארץ, אלא הסתובבו במדבר ארבעים שנה

5 מבנה זה מוצע ע"י האברבנאל. ועיינו גם בחוברת "במדבר - דפים למעין ולמורה", בהוצאת מכללת הרצוג, אלון שבות.

6 למבנה זה, ראה בספר "דברים במדבר", מאת י. רוזנסון. סיכום שלושת המבנים - בטבלה שבסוף המאמר.

פרקים א'-י' - הכנות לקראת המסע.

פרקים י"א-י"ט - חטאים ועיכובים.

פרקים כ'-ל"ו - הכנות לקראת הכניסה לארץ, בשנה הארבעים.

לפי מבנה זה, ספר במדבר מתאר בתחילה את ההכנות למסע במצב האידיאלי: עם ישראל כמחנה שהשכינה בתוכו. עם תחילת המסע, מתברר שההליכה במדבר על פי ה' איננה פשוטה, העם המתמודד איתה לפעמים נכשל, והכשלונות גורמים לעיכובים. בסופו של דבר העם מצליח לתקן ולחזור אל המצב הראשוני - אל ההליכה לקראת הכניסה לארץ.

* * *

בהפטרה של פרשת במדבר, קוראים אנו את דברי ירמיהו הנביא:

הֲלֹךְ וְקִרְאתָ בְּאָזְנִי יְרוּשָׁלַם לְאָמֵר - כֹּה אָמַר ה',
זְכַרְתִּי לְךָ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ אֲהַבְתָּ כְּלוּלֶתְיִךְ לְכַתֵּךְ אַחֲרַי
בְּמִדְבַר בְּאַרְץ לֹא זְרוּעָה. (ירמיהו ב', ב)

סיכום תקופת המדבר, לדברי ירמיהו, הוא סיכום חיובי. אמנם ישראל נכשלו כמה פעמים והתעכבו במדבר זמן רב, מפני ששילוב האידיאל במציאות האנושית איננו פשוט, אך בסיכומו של דבר - הגדולה של דור המדבר היא בהצלחתם לשלב את הקדושה בתוך המחנה. למרות הקשיים, המשיכו ללכת אחרי ה' במדבר, וכך הפכו לעם אשר השכינה הולכת איתו, שורה בתוכו ומנחה אותו.

* כל הזכויות שמורות לשיבת הר עציון, תשס"ו *
* עורך: אייל קסנר *

* בית המדרש הוירטואלי שליך ישיבת הר עציון *
* האתר בעברית: <http://www.etzion.org.il/vbm> *
* האתר באנגלית: <http://www.vbm-torah.org> *
* *
* משרדי בית המדרש הוירטואלי: 02-9931456 שלוחה 5 *
* דוא"ל: office@etzion.org.il *

מבנה ספר במדבר					
פרק	נושא	תאריך	מבנה א'	מבנה ב'	מבנה ג'
א-ב	מפקד בני"י, סדר המחנות	א' באייר (השנה השנייה)	במדבר סיני - הכנות למסע	השנה השנייה	הכנות למסע - מצב אידיאלי
ג-ד	מפקד הלויים, החלפת הבכורות ותפקידי הלויים				
ה-ו	קובץ מצוות				
ז	חנוכת המזבח – קרבנות הנשיאים	א'-י"ב בניסן			
ח	העלאת הנרות טהרת הלויים				
ט	עשיית הפסח, דין פסח שני תיאור הנסיעה על פי הענן	י"ד בניסן			
י	החצוצרות המסע הראשון	כ' באייר			
יא	המתאוננים (תבערה) המתאווים(קברות התאוה)		המסעות במדבר	השנה הארבעים	חזרה למצב הראשוני - הכנות לקראת הכניסה לארץ
יב	חטא מרים				
יג-יד	המרגלים המעפילים				
טו	קובץ מצוות המקושש				
טז-יז	קרח ועדתו				
יח-יט	קובץ מצוות				
כ	מות מרים מי מריבה בקשה למעבר בגבול אדום מות אהרון	ניסן (השנה הארבעים)			
כא	המלחמה בכנעני מלך ערד נחש הנחושת מסעות, שירת הבאר, המלחמה בסיחון ועוג				
כב-כד	בלעם				
כה	חטא בעל פעור ומעשה פנחס				
כו	מפקד				
כז	בנות צלפחד מנוי יהושוע				
כח-ל	מצוות: קרבנות המוספים במועדים, נדרים				
לא	מלחמת מדין				
לב	בקשת שניים וחצי השבטים				
לג	סיכום המסעות				
לד-לו	הכנה להתנחלות: גבולות הארץ, הנשיאים שינחילו, ערי הלויים, ערי מקלט, טענת שבט מנשה.				